

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 553.96(497.4Leše)"1834/1919"
669.1(497.4Prevalje)"18"

Prejeto: 12. 6. 2011

Katarina Keber

dr. zgodovine, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: katarina.keber@zrc-sazu.si

Rudarji premogovnika Leše pri Prevaljah v 19. stoletju

IZVLEČEK

Leški premogovnik je bil v svojem sto dvajsetletnem obstoju v obdobju med letoma 1835 in 1856 po proizvodnji in številu zaposlenih največji premogovnik na Slovenskem. Rjavi premog iz Leš je bil namreč glavni energetski vir za delovanje Železarne na Prevaljah, ki je bila v štiridesetih letih 19. stoletja najmodernejše in po proizvodnji največje podjetje v slovenskih deželah; njen glavni proizvod so bile železniške tirnice. Analiza matične knjige bratovske skladnice leškega premogovnika na primeru 991 vpisanih članov do neke mere razkriva identiteto zaposlenih delavcev in delavk v obdobju 1834–1919.

KLJUČNE BESEDE

rudarji, premogovnik Leše, Železarna Prevalje, bratovske skladnice, Mežiška dolina, Koroška, 19. stoletje

ABSTRACT

WORKERS OF THE COAL MINE AT LEŠE NEAR PREVALJE IN THE 19TH CENTURY

In its 120-year existence, the coal mine at Leše (Liescha) was the biggest coal mine in the Slovenian territory during the period 1835–1856 both in terms of production and the number of employees. Lignite from Leše was the primary source of energy that drove the production of the Prevalje (Präwali) ironworks, the largest and most advanced manufacturing establishment in the Slovenian provinces during the 1840s, which specialised in the production of rails. The analysis of the civil register kept by the Leše miners' fraternal fund conducted on the example of 991 registered members reveals to some extent the identity of male and female workers employed at the coal mine in the period 1834–1919.

KEY WORDS

Coal mine workers, coal mine at Leše (Liescha), Prevalje (Präwali) ironworks, fraternal funds, Carinthia, 19th century

Na Lešah pri Prevaljah je nahajališče rjavega premoga leta 1818 odkril dunajski magistratni uradnik Blaž Mayer, ki si je dve leti pozneje pridobil zemljiškopravico do premogovnega revirja in v petih rojih začel s kopanjem premoga. Rudarske pravice je kmalu prodal bratom Rosthorn, ki so leški premog začeli izkoriščati leta 1822. Nadaljnji razvoj leškega premogovnika pa je bil tesno povezan s prevaljsko železarno. Po mnenju Alojza Krivograda je nesporno, da je bil premog eden glavnih pogojev, zaradi katerih so se odločili za gradnjo železarne na Prevaljah.¹ Bratje August, Franz in Mathäus Rosthorn² so na bližnjih Prevaljah najprej zgradili cinkarno, nato železarno (1835–1899); tu so v letih 1833–1835 postavili drugo pudlarno in valjarno v habsburški monarhiji in najpomembnejšo na Koroškem. Glavni izdelek prevaljske železarne so bile v duhu industrijske revolucije namreč železniške tirnice. Peč pudlovka je omogočala najsodobnejšo tehnologijo v metalurgiji v celinski Evropi, Rosthorni pa so poleg uvajanja pudlovk uspeli še s pomembno inovacijo v kurilni tehniki – s spremembo konstrukcije peči so pod vodstvom Augusta Rosthorna in Josepha Schlegla leta 1838 iznašli način uporabe leškega rjavega premoga pri taljenju surovega železa, kar predstavlja pomembno prelomnico v zgodovini metalurgije (do takrat so uporabljali kalorično bogatejši črni premog); dosežek je bil izjemnega pomena za celotno železarstvo v alpskem prostoru. Z inovacijami so v železarni nadaljevali in iznašli še stopničasta rešeta, s katerimi je bilo možno uporabljati tudi premogov drobir.³ S prvimi prevaljskimi železniškimi tiri so v habsburški monarhiji že v tridesetih letih 19. stoletja gradili Ferdinandovo severno železnico na Češkem, progo Milano–Monza v Lombardiji in progo Milano–Benetke. Industrijska razstava na Dunaju leta 1845 pa je prevaljske izdelke predstavila vsej Evropi.⁴ Železarna na Prevaljah je bila v štiri-

ridesetih letih 19. stoletja najmodernejše in po proizvodnji največje podjetje v slovenskih deželah.⁵

Železarstvo v Mežiški dolini (poleg prevaljske železarne tudi starejši obrati grofa Thurna v Črni, Mežici in na Ravnah) pa se je razlikovalo od ostalega železarstva v alpskih deželah. Če je klasična fužina 18. stoletja in prve polovice 19. stoletja obsegala rudnik železove rude, visoko peč (na oglje), peči za obdelavo surovega železa in delavnico za končne izdelke, v Mežiški dolini podjetniki niso imeli svojih rudnikov železa, imeli pa so svoj premog. Kot že rečeno, so Rosthorni izkoriščali premog na Lešah, grofje Thurni pa od leta 1858 na Holmcu in med letoma 1802–1885 v Mežici na Stržovem. Surovo železo so kupovali od drugih koroških železarn.⁶

Do sprememb v lastniški strukturi prevaljske železarne in leškega premogovnika je prišlo že leta 1843, ko je največji koroški lastnik plavžev Eugen Dickmann – Secherau postal polovični lastnik firme »Bratje Rosthorn na Dunaju«, v letih 1858 in 1861 pa večinski lastnik firme Rosthorn et Dickmann. Njegovi sinovi so lastniški delež še povečali in leta 1868 je Albert Dickmann, ki je bil tudi najbogatejši koroški podjetnik, postal popoln lastnik železarne in premogovnika. Že naslednje leto pa so se koroške železarne, ki so bile odvisne od hüttenberškega železa, združile v Hüttenberško železarsko družbo (*Hüttenberger Eisenwerksgesellschaft*) z delniškim kapitalom 12.000.000 goldinarjev – prevaljska železarna z leškim premogovnikom je bila ocenjena na 1.300.000 goldinarjev. Zanimiva je primerjava z istega leta ustanovljeno Kranjsko industrijsko družbo z glavnimi obrati na Jesenicah, ki je bila ocenjena na 600.000 goldinarjev delniškega kapitala.⁷ Prevajlska železarna z Lešami je po številu in moči parnih strojev v težki industriji in rudarstvu v letih okoli 1862 prekašala vso ostalo montanistično Slovenijo skupaj.⁸

Zaradi izgube italijanskega tržišča (leta 1859 je habsburška monarhija izgubila Lombardijo, leta 1866 Benečijo), carinske politike države pri uvozu tujih železnih proizvodov, odlašanja z gradnjo železniške proge Maribor–Celovec, ki je bila zgrajena šele leta 1863, so že v šestdesetih letih nastajali hudi deficiti v premoženju.⁹

1 Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 49. Gl. Šorn, *Premogovništvo na slovenskem ozemlju*, str. 45–47.

2 Angleška družina Rosthorn je bila v začetku 19. stoletja na Koroškem najpomembnejša pri razvoju jeklarske industrije. Mathäusa Rosthorna (1721–1805), ki je imel tovarno gumbov v Londonu, je leta 1765 Marija Terezija povabila na Dunaj, da je tudi tu začel z moderno proizvodnjo medenastih gumbov za vojsko; leta 1790 je bil povzdignjen v plemiški stan. Njegovi sinovi August, Franz, Mathäus, Daniel in Franz so ustanovili firmo Rosthorn. Leta 1817 so v Oedu postavili valjarno medenine, v začetku tridesetih let pa cinkarno in železarno na Prevaljah. Leta 1832 so ustanovili Wolfsberško železarsko družbo (*Wolfsberger Eisenwerksgesellschaft*), pet let pozneje so iz družbe izstopili in obdržali le železarno Prevalje in premogovnik na Lešah. Gl. Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 49; Oder, *Odkritje uporabe rjavega premoga*, str. 2–3 in Köstler, *Die Familie von Rosthorn im Kärntner Eisenwesen*.

3 Oder, *Odkritje uporabe rjavega premoga*, str. 2–3.

4 Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 52–53.

5 Gestrin, *Oris gospodarstva na Slovenskem*, str. 69.

6 Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 52; Oder, *Občina Ravne na Koroškem*, str. 119.

7 Šorn, *Začetki industrije na Slovenskem*, str. 218.

8 V času do leta 1870 so bili glede na opremljenost s parnimi stroji štirje glavni bazeni: Prevalje z Lešami, Štore s Pečovjem, Ljubljana z okolico in Trst. Gl. Šorn, *Začetki industrije na Slovenskem*, str. 201–202.

9 Šorn, *Začetki industrije na Slovenskem*, str. 209.

Prevaljsko železarno in premogovnik so leta 1869 preoblikovali v delniško družbo, pri čemer je Franz Rosthorn posedoval le še 12% (88% je bilo v lasti Alberta in Oskarja Dickmanna) in bil torej zgolj navadni delničar brez večjega vpliva na poslovanje družbe. Po borznem zlomu leta 1873, ko so se delniške družbe začele povezovati v velika monopola združenja, so se koroške in štajerske železarne povezale v veliki avstrijski koncern Alpinske rudarske družbe (*Österreichisch-Alpine Montangesellschaft*), kamor je v okviru Hüttenberške železarske družbe od leta 1881 spadala tudi železarna na Prevaljah skupaj z leškim premogovnikom.¹⁰ Ko je Alpska rudarska družba v devetdesetih letih začela koncentrirati vse svoje glavne obrate na gornjem Štajerskem v bližini nahajališč železove rude (Erzberg pri Hüttenbergu in Eisenerz) in se pospešeno modernizirati, so med drugim opustili tudi takrat že nekonkurenčno in nedonosno železarno na Prevaljah. Prevaljsko valjarno so preselili v Donawitz, zadnje prevaljske obrate pa so zaprli leta 1899.¹¹ Nepremičnine z rudnikom na Lešah so istega leta kupili grofje Hugo, Lazarus in Arthur Henckel von Donnersmarck-Beuthen iz Labotske doline, premogovnik pa je obratoval do konkurza leta 1935. Imetje so razprodali, z izkopavanjem pa so dokončno prenehali dve leti pozneje.¹² V zadnjem obdobju je bil premogovnik v lasti Rudarske zajednice, ko so rudarji sami kopali in prodajali premog.¹³

Leški premogovnik

V zaselku Leše je bilo leta 1828 22 posestnikov, s kmetovanjem se je ukvarjalo 27 družin na samotnih, samooskrbnih kmetijah. Hiter razvoj premogovnika je povzročil uničenje kmetij Rožanc, Janš, Stana, Motnik, Štor, Pečnik in Jušel. Sprva so imeli Rosthorni zemljišča v najemu, leta 1837 pa so odkupili prvo kmetijo – Rožančevo hubo, deset let kasneje Janševo hubo. Ustno izročilo pravi, »da sta se ta dva pavra spufala« in sta kmetiji zato prišli v rudniške roke. Vsekakor je bilo lastništvo zemlje za Rosthorne ugodnejše, saj so sicer lastnikom morali plačevati letne odškodnine, poleg tega so na svoji zemlji lažje gradili vso potrebno rudniško infrastrukturo.¹⁴

Leški premogovnik je bil v svojem sto dvajsetletnem delovanju v štiridesetih letih 19. stoletja največji premogovnik na Slovenskem. Rjavi premog z Leš je bil namreč glavni energetski vir za delovanje Železarne na Prevaljah. Proizvodnja premoga je

skokovito narasla po letu 1840 zaradi že omenjene revolucionarne spremembe kurilne tehnike pri taljenju surovega železa v prevaljskih železarskih pečeh, ki so bile glavni porabnik leškega premoga. Jože Šorn leškemu premogovniku vodilno vlogo v slovenskem prostoru pripiše že z letom 1835 in potem še nadaljnjih dvajset let, vse do leta 1856, ko se je težišče premogovništva premaknilo v Zasavje. Po letu 1833 so namreč v leškem premogovniku sami izkopali čez 50% vsega izkopenega premoga na Slovenskem, v štiridesetih letih pa je izkop znašal kar 78% vsega slovenskega izkopa.¹⁵ Ker Prevalje vse do leta 1863 niso imele železniške povezave, so Leše tudi zaradi tega ostajale v zatišju, premog pa je imel le omejeno tržišče. Leški premogovnik je zato izgubljal primat in po pomenu zdrsnil na deželno in celo krajevno raven.¹⁶

Z večanjem proizvodnje pa se je večalo tudi število zaposlenih rudarjev. Če jih je bilo leta 1840 v premogovniku zaposlenih 180, jih je bilo čez petnajst let že 870. Število zaposlenih je do splošne gospodarske krize leta 1873, ko je v premogovniku spet delalo 803 rudarjev, sicer v posameznih obdobjih zanihalo tudi za več kot sto rudarjev navzdol, vzponi in padci so se sorazmerno z različnimi krizami v železarstvu nadaljevali tudi v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja.¹⁷ Gotovo sta na število zaposlenih vplivali železarska kriza leta 1859 in depresija v industriji in prometu leta 1863, ko so delovno silo zmanjševale tudi Leše.¹⁸ Šornove primerjave slovenskih delov Koroške in Štajerske ter Kranjske kažejo, da so Leše same po številu rudarjev v premogovnikih v obdobju 1849–1854 zaposlovale kar okoli polovico vseh. Odstotek leškega delavstva je začel v razmerju s celotnim številom rudarjev na slovenskem ozemlju počasi nazadovati, leta 1858 je Leše začela dohitevati Tržaška premogokopna družba v Hrastniku in Dolu s svojimi 28% rudarjev od skupnega števila.¹⁹

Leški rudarji so se že zelo zgodaj organizirali v bratovsko skladnico. Slednja je bila na podlagi rudarskega zakona z dne 23. maja 1854 uradno ustanovljena 3. julija 1858 in kot ugotavlja Alojz Krivograd, je bila to prva bratovska skladnica po tem zakonu na slovenskem ozemlju. Delovala je vse do zaprtja premogovnika leta 1935 – poslovala je dve generaciji in obstajala 77 let.²⁰ Ohranjena matrika

10 Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 54–59.

11 Prav tam, str. 59–60.

12 Oder, *Občina Ravne na Koroškem*, str. 119.

13 *Srečno! Srečanje rudarjev leškega rudnika*, str. 22. O Rudarski zajednici gl. Mlakar, *Leški premogovnik*, str. 9–11.

14 Oder, *Leše pred izkoriščanjem premoga*, str. 16–18.

15 Šorn, *Začetki industrije na Slovenskem*, str. 231.

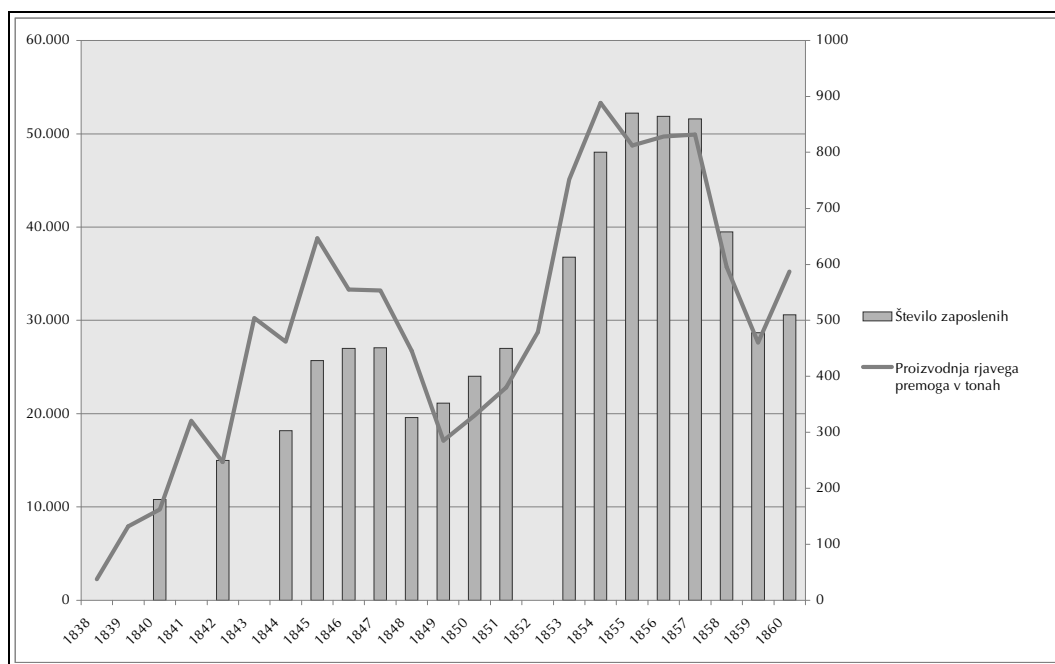
16 Šorn, *Premogovniki in njihovi rudarji*, str. 10.

17 Uran, *Rudarstvo Mežiške doline*, str. 73. Nekoliko drugačne podatke o številu rudarjev v posameznih letih navaja Alojz Krivograd, in sicer za leto 1841 – 115 rudarjev, 1856 – 740 rudarjev, večinoma navaja skupno število rudarjev in železarjev v: Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 55.

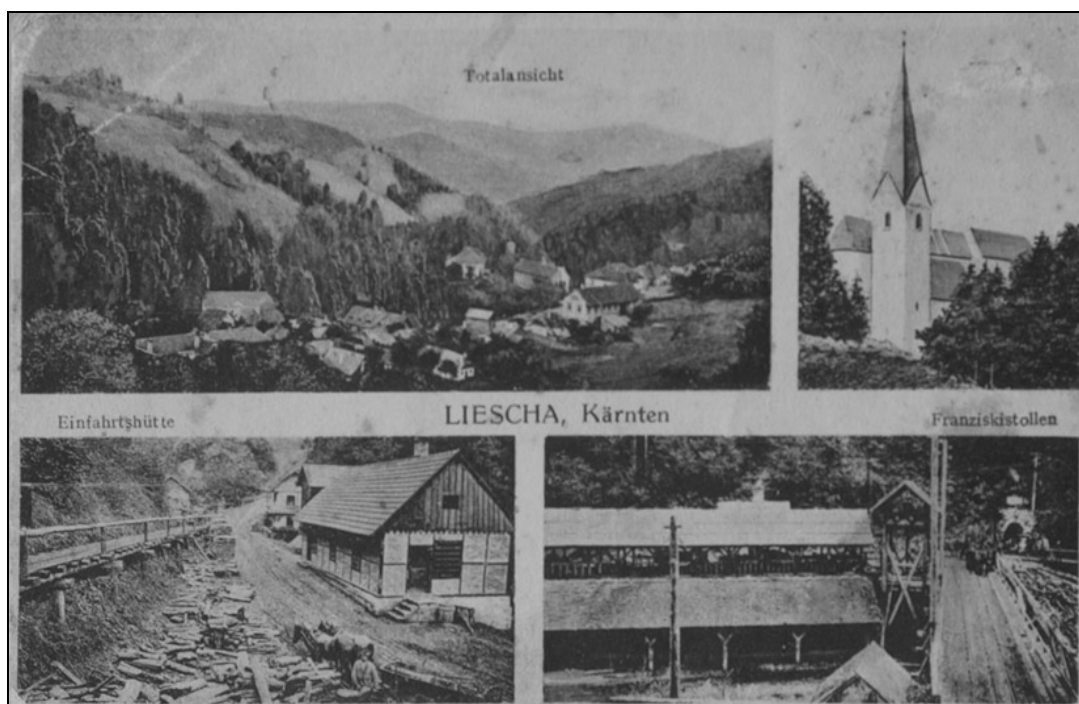
18 Šorn, *Premogovniki in njihovi rudarji*, str. 77–78.

19 Prav tam, str. 80.

20 Krivograd, *Železarna Prevalje*, str. 62. Gl. Mohorič, *Industrializacija Mežiške doline*, str. 221.

Graf 1 – Proizvodnja premoga in število rudarjev v leškem premogovniku v prvi polovici 19. stoletja (vir: Štanko Uran, *Rudarstvo Mežiške doline*, str. 73).

Razglednica Leš s konca 19. stoletja (Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem, fototeka).

leške bratovske skladnice z naslovom *Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verehelichten Mitglieder beim Bergbau Liescha*²¹ dokazuje, da je skladnica obstajala že prej, prvi vpisi v to matično knjigo so namreč že iz tridesetih let 19. stoletja. Najstarejši trije vpisani člani skladnice so se vanjo včlanili v letih 1834, 1835 in 1836. Prvi je predkopač Anton Vončina (Anton Wontschina), ki se je rodil leta 1805 v Idriji in je kot samski devetindvajsetletnik leta 1834 vstopil v leško bratovsko skladnico. Kasneje se je poročil in imel tri sinove in hčer, ki so vsi preživeli starost 14 let. Po 25 letih dela se je kot vdovec upokojil in pokojnino 12 fl. 45 kr. užival še 12 let vse do smrti leta 1872. Kopač Matija Ramšak (Mathias Ramschak) se je rodil leta 1815 na Lešah. Prav tako kot samski dvajsetletnik je leta 1835 vstopil v bratovsko skladnico. Skoraj petdesetleten se je poročil in bil brez otrok. Po skoraj 37 letih dela se je upokojil in pokojnino v višini 14 fl. 19 kr. užival le sedem mesecev. Po njegovi smrti leta 1880 je polovico njegove pokojnine dobivala žena Marija. Kopač Matija Krajnc (Mathias Krainz) se je leta 1805 rodil nekje v prevaljski občini. V starosti 31 let kot je samski leta 1836 vstopil v bratovsko skladnico. Po šestih letih dela se je poročil in imel tri sinove in hčer, od katerih sta dva sinova preživela štirinajsto leto. Ker je po skoraj 26 letih delovne dobe leta 1862 umrl, je bila žena Neža upravičena do polovice njegove pokojnine, dobivala je 3 fl. in 51 kr.²²

Se zgodnejše delovanje je dokazano za bratovsko skladnico bližnje mislinjske železarne, ki je bila v lasti Žige Zoisa. Ohranjeni zdravniški recepti namreč pričajo, da je bil zdravnik Heidner, zdravnik bratovske skladnice Mislinja že vsaj leta 1825.²³

Analiza matrice bratovske skladnice premogovnika Leše

V omenjeno matično knjigo bratovske skladnice premogovnika Leše, v tem trenutku gotovo najstarejšo znano ohranjeno matico premogovniške bratovske skladnice v slovenskem prostoru, je vpisanih 991 članov bratovske skladnice (samski in poročeni člani bratovske skladnice oz. upravičenci do pokojnine – *Pensionsanspruchberechtigten*), ki so v skladnico vstopali med letoma 1834 in 1919. Vodenje matičnih knjig pri rudarskih bratovskih skladnicah je sicer skupaj s samimi bratovskimi skladnicami pri

rudnikih uzakonil državni rudarski zakon z dne 23. maja 1854. Zakon je med drugim v 213. členu določal, da morajo bratovske skladnice v svojih statutih predpisati tudi obliko in vzdrževanje matrik.²⁴

Rudarske bratovske skladnice so bile sicer najstarejše organizirane oblike zdravstvenega in socialnega zavarovanja delavcev, saj so se prve oblike takšne socialne zaščite razvile že v srednjem veku.²⁵ Z omenjenim rudarskim državnim zakonom iz leta 1854, ki je v 210. členu določal, da so bratovske skladnice namenjene za podporo »pomoči potrebnim rudarjem, njihovim vdovam in sirotam«, se je v habsburški monarhiji pričel proces urejanja tega področja, ki se je nadaljeval še z zakonom o rudarskih bratovskih skladnicah z dne 28. julija 1889. Pomen slednjega je v tem, da je ločil zdravstveno bolniško zavarovanje od pokojninskega. Bolniška blagajna je izplačevala bolniške podpore in pogrebnine, t. i. preskrbninska blagajna pa je dajala rente (pokojnine) tako članom, ki so »po bolezni ali starosti ali obratni nezgodi postali stalno nepridobitni«, kot tudi po smrti delavcev njihovim vdovam (najmanj tretjino rente, ki bi sicer šla možu) in zakonskim otrokom do izpolnjenega 14. leta starosti (vsakemu otroku brez očeta najmanj šestino oz. vsakemu otroku brez obeh staršev najmanj tretjino preskrbnine, ki bi sicer šla očetu).²⁶

Čeprav se je glede na strukturo podatkov ohranjena matica vodila v prvi meri kot evidenca vplačil za izračun pokojninskih rent, slednje podrobneje v članku niso obravnavane. V ospredju so namreč ohranjeni podatki posameznih delavcev in delavk glede krajevnega izvora zaposlenih, njihovi poklici, stan in družinske razmere, delovna doba in razlogi za izstop iz skladnice. Do neke mere je razviden tudi položaj delavk.

Za posamezne člane so na vpisnih polah s po petimi vpisanimi člani, ki se je raztezala na dveh straneh, v različni meri izpolnjeni podatki iz naslednjih rubrik: ime in priimek, poklic, datum in kraj rojstva, domovinska pristojnost, pri čemer so navedeni dežela, okrajno glavarstvo in občina, datum sprejema v skladnico, stan (samski, poročen), datum poroke, polog, krstno ime in leto rojstva žene in otrok, datum in vzrok izstopa iz skladnice, izračun pokojnine s podatki o delovni dobi, vplačanim zneskom in izračunano rento ter opombe, kamor je večinoma vpisan datum smrti člana in njegove žene. V približno zadnji tretjini matrice niso več izpolnjene vse rubrike, ponekod je dopisana navedba, da se podatki nadaljujejo v drugi knjigi, pri čemer gre verjetno za *Seznam moštva premogovnika Leše*,²⁷ ki

²¹ Matrika bratovske skladnice premogovnika Leše (*Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verehelichten Mitglieder beim Bergbau Liescha*) se je ohranila v arhivu Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Ravne na Koroškem. Nanjo me je prijazno opozorila dr. Karla Oder. Za fotografiranje matrice se zahvaljujem direktorju ZPIZ-a Ravne na Koroškem Vilku Černovšku.

²² Bruderlad-Matrikelbuch, str. 8, 12 in 85.

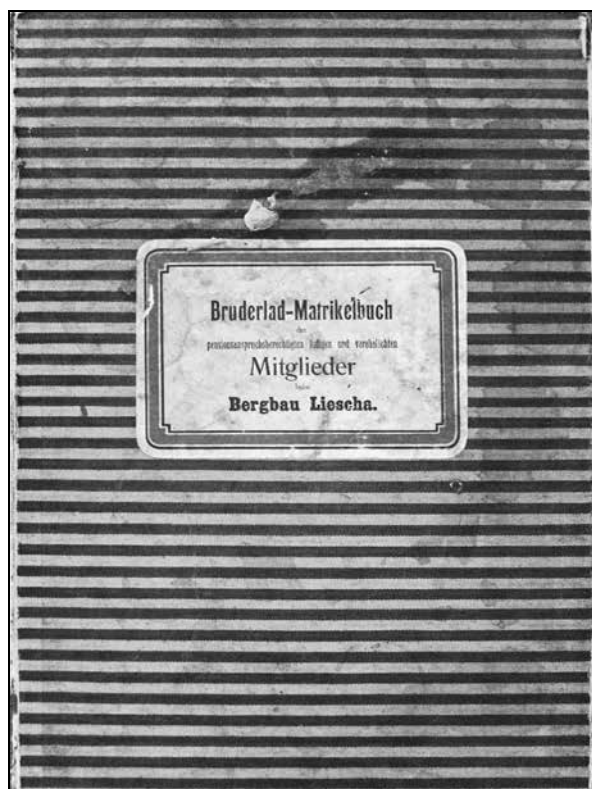
²³ Keber, Rudarske bratovske skladnice, str. 51.

²⁴ RGB, 1854/146, člen 213.

²⁵ Gl. Keber, Rudarske bratovske skladnice.

²⁶ DZ, 1889/127, členi 1–5, str. 375.

²⁷ *Seznam moštva premogovnika Leše* hrani Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Ravne na Koroškem.

Naslovnica matične knjige bratovske skladnice premogovnika Leše (ZPIZ Ravne na Koroškem).

poleg domovinske pristojnosti in rojstnih podatkov vsebuje še poklic, datuma vstopa in izstopa v skladnico ter vzrok izstopa.

Podatki vseh v matriko vpisanih 991 članov bratovske skladnice so bili vneseni v podatkovno zbirko s pomočjo programa Microsoft Access, kar je omogočilo analizo zbranih podatkov.²⁸

V matriko je od 991 vpisanih članov skladnice 877 moških in 114 žensk. Velika večina članov obeh spolov je bila ob vpisu samskih, delavci so se večinoma poročali po nekaj letih dela. Tako je bilo poročenih ob vstopu v skladnico le petina moških (s poročnimi dovoljenji) in 15% žensk.²⁹ 489 delavcev ni imelo (zakonskih) otrok, 502 delavca pa sta bila poročena in imela otroke. Delavske družine so imele: po 19% dva in tri otroke, 15% štiri otroke, 14% enega otroka, 11,5% pet otrok, 8% šest otrok, 5,7% sedem otrok, 4% osem otrok, 1,4% devet otrok. Deset otrok so imele tri družine, najst otrok štiri družine in po ena družina dvanajst in trinajst otrok. Znano je, da so v premogovniku delali tudi otroci. Samski delavci so stanovali v kasarnah na Lešah in na Prevaljah, poročeni v posameznih hišah s skromno ohišnico.

²⁸ Aplikacijo za vnos podatkov je izdelal dr. Miha Seručnik, za kar se mu iskreno zahvaljujem. Gl. Seručnik, Accessove podatkovne zbirke.

²⁹ Podatki o stanu so vpisani za 910 članov.

Po poklicni strukturi so v premogovniku prevladovali rudarji oz. kopači premoga (379) in t. i. podporniki (*Förderer*), ki so premog spravljali in prevažali iz jame³⁰ (174). Naslednji dve številnejši poklicni skupni sta bili čistilci premoga (46) in tesarji oz. jamski tesarji, tesarski mojstri, dnevni tesarji, tesarji v jaških (43), saj je opaženje rogov in jame zahtevalo izredno velike količine jamskega lesa.³¹ Sledijo jamski nadzorniki (27, od tega 6 višjih jamskih nadzornikov) in kovači, kovaški pomočniki (14) ter ključavničarji (7), saj je pri rudniku delovala kovaška in ključavničarska delavnica.³² Tu so še poklici, kot so voznik lokomotive, kurjač, železniški hlapec, mazač rudniških vozičkov in konjski hlapec, ki so bili verjetno povezani z odvozom premoga po železniškemu tiru iz premogovnika. Pomembna je bila tudi skupina poklicev, ki je delala s (parnimi) stroji, in sicer strojniki, nadzorniki strojnice, strojni čuvaj (15). Nekaj je bilo tudi dninarjev (24), pri čemer gre verjetno za voznike in gozdne delavce, mogoče tudi sezonske delavce, ki so delali občasno (*Tagarbeiter*). Omenjajo se še kurjači in oskrbniki kotla, zidarji, kolarji, kočijaži, pazniki ob vhodu v premogovnik, skladiščniki, živilski skladiščnik, živalski mojster, nočni čuvaji, hlapci pri podjetju. Presenetljivo so v knjigo vpisani tudi direktor premogovnika in upravno osebje kot npr. adjunkt, pisarniški sluga in računovodja. Vpisan je direktor rudnika Hugo Steinbach (rojen 10. maja 1853), ki je prihajal iz Rablja, v skladnico je vstopil leta 1899, bil je poročen in oče štirih otrok.

Če pogledamo zdravstvene poklice, sta bila med člani dva bolničarja (*Krankenwärter*) v bolnici bratovske skladnice na Lešah, ki je obstajala vsaj od leta 1854.³³ Obstoj bolnice (*Liescha Spital*) že leta 1857 dokazuje zapis v mrliški knjigi, ko je za posledicami strelne rane v leškem špitalu umrl 33-letni jamski nadzornik Albert Fleischer.³⁴ Prvi vpisani bolničar je Franc Natek, ki je bil poročen in oče desetih otrok. Član skladnice je bil kar 39 let (1869–1908) in je umrl eno leto po upokojitvi v starosti sedeminsšestdeset let. Drugi vpisani bolničar je Jože Gutovnik (Josef Gutounig, rojen 12. avgusta 1885 na Lešah), ki je v skladnico vstopil leta 1904 in živel v Mežici.

Dvakrat se med člani pojavi tudi poklic t. i. *Waschmeister*, ki je po vsej verjetnosti vodil pranje premoga, ki ga je bilo treba očistiti blata. Franc Jakob iz hrvaškega Radoboja se je v skladnico vpisal aprila 1852, se poročil in imel šest otrok. Po

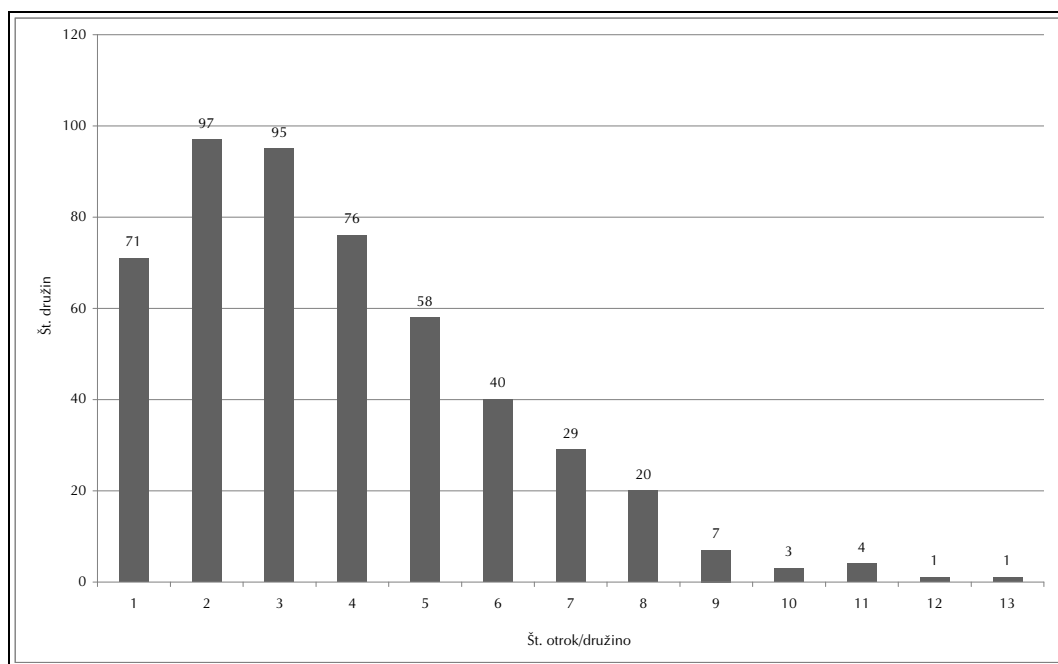
³⁰ *Förderer* oz. *Beförderer* je podpornik, pospeševalec.

³¹ *Srečno! Srečanje rudarjev leškega rudnika*, str. 15.

³² Prav tam, str. 17.

³³ Keber, Bolnice in upravno-zdravstvena ureditev v Mežiški dolini, str. 326.

³⁴ ŠAM, mrliška knjiga župnije Devica Marija na jezeru (1856–1880).

Graf 2 – Velikost in število delavskih družin (vir: *Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verehelichten Mitglieder beim Bergbau Liescha*).

štiridesetih letih dela se je upokojil in še sedem let dobival pokojnino po 27,05 goldinarja (verjetno) na mesec. Umrl je 25. decembra leta 1900. Karl Fischer se je v skladnico vpisal maja 1877. Bil je poročen in oče petih otrok. Po enajstih letih in enajstih mesecih delovne dobe je bil odpuščen.

Med članicami bratovske skladnice so prevladovala delavke, ki so premog prebirale in prale (62) (*Kohlensäuberin, Kohlensäuberin in Grube, Säuberin*),³⁵ sledijo dninarice (26). Nekaj je bilo jamskih delavk (12), ena delavka v dnevnem kopu, devet je bilo čistilk v rudniku (*Grubensäuberin*). Delavke so bile ob vpisu v skladnico tako samske kot tudi poročene in torej v »pristojnosti moža«. Zaradi nizkega zaslužka so poleg mož v rudniku delale tudi njihove žene, in sicer so poganjale napravo za zračenje (fugar), črpale vodo iz jame, čistile jarke za odtok in polnile vozičke z izkopsnino.³⁶ Praviloma so se ob vpisu samski delavci pozneje poročili, nasprotno pa se v času vpisa samske delavke niso poročale. Če sta se od 667 samskih delavcev pozneje poročili dve tretjini, sta se od 93 samskih delavk poročili le dve delavki.³⁷ Iz ohranjenih ustnih poročil iz začetka 20. stoletja je razvidno, da so ženske pogosto najemale tudi za krajši čas »na črno«, tako

da je bilo število delavk v rudniku dejansko večje od obravnavanega.³⁸

Poleg slabo plačanega ženskega dela, je bilo za premogovnik značilno tudi otroško delo. Leta 1878 naj bi v rudniku delalo 156 žensk in 28 otrok.³⁹ Slabe socialne razmere rudarskih družin so se leta 1886 odrazile v t. i. velikonočnem punktu. Komisija celovškega rudarskega glavarstva je po pregledu razmer odredila povišanje zaslužkov, uvedbo osemurnega delovnika v treh izmenah in prepovedala žensko delo v jami.⁴⁰

Da so premog vsaj v začetku delovanja premogovnika kopale tudi ženske, dokazujeta dva vpisa v mrliški knjigi prevaljske župnije Devica Marija na jezeru. Dve domnevno leški rudarki (*Bergknappin*) sta bili šestintridesetletna rudarka Marija Ostermann z naslova Prevalje 1, ki je umrla 30. decembra 1834 za rakom, in šestdesetletna Appolonia Schartsch z Leš št. 10, ki je umrla 26. februarja 1836 zaradi shiranja.⁴¹

Rudarji in drugi delavci v premogovniku so na delo v leški premogovnik prihajali tako iz neposredne okolice kot tudi iz bolj oddaljenih krajev. Domovinska pristojnost je znana za 909 delavcev in delavk. Kar 809 jih je skoraj v enakem deležu

³⁵ Jože Šorn uporablja izraz perice premoga.

³⁶ Mohorič, *Industrializacija Mežiške doline*, str. 224.

³⁷ Pri izračunih niso upoštevani primeri, ko podatek v rubriki poroka ni vpisan, član pa je imel družino.

³⁸ *Srečno! Srečanje rudarjev leškega rudnika*, str. 24–34.

³⁹ Prav tam, str. 18.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ ZU Prevalje, mrliška knjiga župnije Devica Marija na jezeru (1812–1855).

Tabela 1 – Primer treh delavk v leškem premogovniku (vir: *Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verheiratheten Mitglieder beim Bergbau Liescha*).

Marija Sedej	čistilka premoga (Kohlensäuberin) r. 22. 8. 1819 Idrija	članica skladnice: od 1. 7. 1846 stan: samska	upokojitev: 1. 5. 1874 delovna doba: 27 let, 3 meseci vplačala: 149 fl. 67 kr.	umrla: 4. 8. 1896 (stara 77 let)
Barbara Šaver (Schaver)	čistilka premoga (Kohlensäuberin) r. 5. 12. 1825	članica skladnice: od 1857 stan: »v pristojnosti moža« (<i>Zuständigkeit des Mannes</i>)	upokojitev: 1. 2. 1880 delovna doba: 23 let, 11 mesecev vplačala: 137 fl. 17 kr. pokojnina: 3 fl. 32 kr.	umrla: 21. 11. 1892 (stara 67 let)
Marija Tonak	čistilka premoga (Kohlensäuberin) r. 1795 Leše	članica skladnice: od 1. 4. 1844 stan: samska	upokojitev: 1. 1. 1875 delovna doba: 9 let, 6 mesecev vplačala: 44 fl. 40 kr. pokojnina: 1 fl. 54 kr.	umrla: 7. 1. 1884 (stara 89 let)

prihajalo iz domače dežele Koroške in bližnje Štajerske. Sledila je Kranjska z devetinštiridesetimi, trideset delavk je bilo »v pristojnosti moža« in njihova domovinska pristojnost ni znana. Sledi devet hrvaških delavcev, šest iz Avstrijskega Primorja, po trije iz Ogrske in Italije ter po eden iz Češke in Moravske.

Največ koroških delavcev je prihajalo iz velikovškega okraja (*Völkermarkt*), sledijo okraji z bistveno manj delavci, in sicer Volšperk (*Wolfsberg*) z 21, Beljak in Celovec z 11, Šentvid z štirimi ter *Spittal* z enim. V okviru velikovškega okraja, od koder je prihajalo 360 delavcev, jih je bilo največ, in sicer 39% iz občine Prevalje, sledijo Libuče (*Loibach*) s 7%, Bistrica (*Feistritz*) s 5,5%, Tolsti vrh s 5,3%, Črna in Železna Kapla s 4,7%, Libeliče s 3,8%, Mežica in Dobrla vas (*Eberndorf*) s 3,6%, Bela (*Vellach*) s 3,3%, Globasnica s 3%. Pod tremi procenti oz. manj kot deset delavcev je prihajalo iz Blata (*Moos*), Rikarje vasi (*Rückersdorf*), Žitare vasi (*Sittersdorf*) in Galicije (*Galizien*), Rude (*Ruden*), Grebinja (*Griffen*), Guštanja, Sv. Petra pri Vazinjah (*Sct. Peter am Wallersberg*), Švabeka (*Schwabegg*) ter po eden iz Sv. Filipa (*Sct. Filippen*), Vovbr (*Heimburg*), Jezerskega, Velikovca in Važenberga (*Waisenberg*).

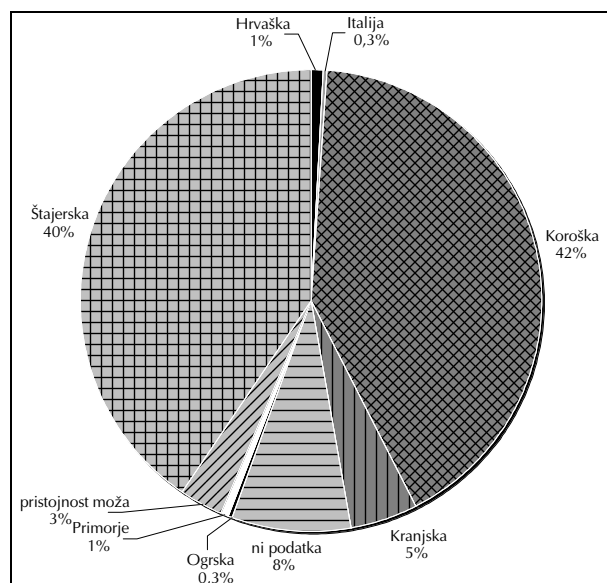
Prevladujoči štajerski okraj je bil slovenjgraški z 226 delavci. Sledili so okraj Celje s 138 delavci, *Deutschlandsberg* z enajstimi, Brežice z osmimi, Maribor s sedmimi, Lipnica (*Leibnitz*) s tremi, Ptuj, Gradec in *Bruck an der Mur* s po dvema ter *Juden-*

burg in *Leoben* s po enim delavcem. Iz okraja Slovenj Gradec je največ delavcev prihajalo iz Mislinje (16%), sledili so Podgorje z 8%, Topolšica s 7,5%, Sv. Miklavž pri Vodrižu in Stari trg s 6,6%, Sv. Martin s 6,2%, Velenje s 5,7%, Šoštanj in Sele s 5,3% in Sv. Ilj pod Turjakom s 4,8%. Naslednje občine so dosegale manj kot pet odstotkov oz. manj kot deset delavcev: Škale, Trbonje, Otiški vrh, Razbor, Golovabuka, Sv. Janž pri Spodnjem Dravogradu (Šentjanž), Sv. Vid (Šentvid), Slovenj Gradec, Vrhe, Vuzenica, Remšnik ter s po enim delavcem občine Sv. Janž na Vinski gori, Sv. Ilj pri Gradiču, Vodriž, Sv. Florjan in Graška gora.

S Kranjske je največ delavcev izviralo iz okrajev Litija (15), Kamnik (13) in Logatec (10), pri čemer je iz logaškega okraja sedem rudarjev prihajalo iz Idrije. Trije so prihajali iz okraja Krško, po dva iz okrajev Kočevje, Kranj in Novo mesto ter po eden iz okrajev Ljubljana in Radovljica. Iz Avstrijskega Primorja je vseh šest delavcev izviralo iz okraja Tolmin, in sicer trije iz Bovca, dva iz Grahovega in eden iz Jagerš. Kar sedem hrvaških delavcev je prihajalo iz Krapine, eden iz Delnic. Dva Italijana sta bila iz Vidma, za tri Madžare, Čeha in Slovaka pa natančen izvor ni znan.

Iz povečanega števila vpisov v skladnico lahko sklepamo, kdaj so bili viški v zaposlovanju.⁴² Večje zaposlovanje več let zapored je tako značilno za

⁴² Podatki so znani za 949 delavcev.

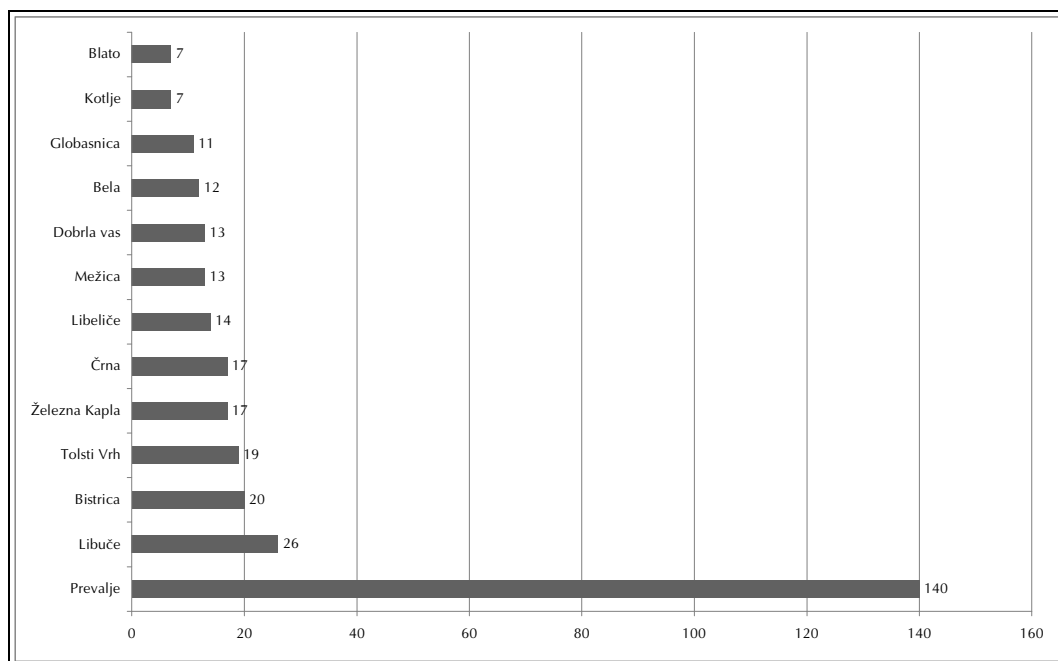
Graf 3 – Domovinska pristojnost delavcev in delavk po deželah (vir: *Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verehelichten Mitglieder beim Bergbau Liescha*).

obdobje 1852–1855, ko se je letno v skladnico včlanilo med deset in štirinajst delavcev, ta porast je razviden tudi v grafu 1. Sledijo obdobja 1867–1873, ko je k skladnici pristopilo letno med 16 in 28 novih članov, v obdobju 1877–1881 je članstvo postalo

bogatejše za letno med 13 in 22 ljudi. V obdobju zaprtja prevaljske železarne 1899–1901, ko bi bil pričakovan upad zaposlenih tudi v premogovniku, so zaposlili letno med 28 in 34 novih delavcev, pri čemer izpis iz skladnice ni omembe vreden (med 4 in 9 delavcev letno). V obdobju 1912–1915 je službo in članstvo v skladnici dobilo letno med 26 in 47 delavcev. Zadnji višek zaposlovanja je gotovo odraz razmer v času prve svetovne vojne, ko je bilo delavce, ki so bili vpoklicani v vojsko, potrebno nadomestiti in za potrebe vojske verjetno tudi večati izkop premoga. Domnevno je tudi zaradi tega v letih 1913 in 1915 zaznaven rahel porast zaposlovanja žensk.

Viški v izstopu delavstva iz skladnice so se dogajali v letu 1883 in v obdobjih 1885–1890, ko je iz skladnice izstopilo letno med 10 in 53 (leta 1888) delavcev, v obdobju 1902–1905, ko je odšlo letno med 12 in 41 (leto 1904) ljudi. Zadnja viška sta značilna za obdobje prve svetovne vojne, ko je premogovnik zapustilo letno med 10 in 56 (leto 1915) zaposlenih, in leti 1920–1921, ko je odšlo dvajset oz. šestindvajset ljudi.

Razlogi izstopa delavcev iz bratovske skladnice so bili različni in so znani za 561 delavcev. Najpogostejša razloga sta bila upokojitev in smrt. Medtem ko jih je upokojitev dočakalo 36%, jih je pred upokojitvijo umrlo 28%. Štirinajst delavcev se je smrtno ponesrečilo, enajst jih je umrlo v leški bolnici, enega so »našli mrtvega pri magacinu«.

Graf 4 – Delavci iz okraja Velikovec na Koroškem (vir: *Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verehelichten Mitglieder beim Bergbau Liescha*).

eden je umrl na bojiščih prve svetovne vojne leta 1916. Zaradi nesreče pri delu se jih je upokojilo pet.

Odpoved so dali trije delavci, devet jih je prostovoljno izstopilo, odpuščenih je bilo 32 delavcev (12 zaradi pomanjkanja dela), odpuščali so tudi zaradi hudega pretepaštva, neposlušnosti v jami, obrekovanja višjega nadzornika in simuliranja. 70 jih je bilo »odpravljenih« (abgefertigt) z odpravninami, ki so znašale približno 1/3 vplačanih sredstev posameznika za pokojnino, največ leta 1888. Najmanj dva od »odpravljenih« sta se izselila v Ameriko. 24 delavcev je bilo vpoklicanih v vojsko, trije v letih 1904, 1907 in 1921, ostalih 16 pa v času prve svetovne vojne: 7 med julijem in decembrom leta 1914, 9 med januarjem in avgustom leta 1915 in dva maja leta 1916.

Delovna doba je znana za 587 zaposlenih in znaša od manj kot leto dela pri 18 delavcih do kar 61 let dela pri enem delavcu. Največ, kar 122 delavcev je v skupini 0–5 let delovne dobe, sledi 88 delavcev v skupini 28–34 let delovne dobe, 74 delavcev v skupini 20–24 let delovne dobe in 62 delavcev v skupini 15–18 let delovne dobe. Po manj kot deset delavcev je doseglo delovno dobo od 35 do 61 let.

Čeprav podatkov o večjih nesrečah ni, pa je znanih vsaj 14 nesreč s smrtnim izidom, v katerih so bili udeleženi posamezniki. Med njimi so npr. smrt zaradi padca v vodo in utopitev, večina pa se je smrtno ponesrečila v jami (*in der Grube tödtlich verunglückt*). Natančnejše opise nesreč vsebuje mrliška knjiga, ki v obdobju 1835–1859 beleži 11 nesreč s smrtnim izidom. Pri vzroku smrti je pri 4 rudarjih navedeno, da so umrli za posledicami ran in poškodb (*an Folge schwere Verwundung*). Natančnejše je vzrok smrti naveden pri leta 1846 umrlem rudarju, in sicer je umrl za posledicami poškodbe nog, drugi rudar pa leta 1848 zaradi zlomov kosti. Eden je leta 1842 utrpel usodne poškodbe glave, ker

ga je zasul premog; zaradi udara premoga sta leta 1845 umrla še dva rudarja ter še eden leta 1846. Leta 1852 se je smrtno ponesrečil triindvajsetletni rudar Luka Marne, ker se je nanj vdrl strop v dvorani v jami. Da so bili nekateri ponesrečeni rudarji na mestu mrtvi, je razvidno iz mrliške knjige, ker jih duhovnik ni mogel prevedeti. Kot že rečeno, so bile nesreče posamične in so prizadele vsakič le po enega rudarja.⁴³

Zaključek

Čeprav je bil leški premogovnik po velikosti in številu zaposlenih vseslovenskega pomena le v predmarčni dobi oz. v začetnem obdobju svojega delovanja, pa je bil tudi pozneje skupaj s prevaljsko železarno eden večjih zaposlovalcev industrijskih delavcev v slovenskih deželah.

Matična knjiga bratovske skladnice leškega premogovnika predstavlja prvovrstenn zgodovinski vir, saj nam poleg suhoparne statistike, na vzorcu skoraj tisoč zaposlenih, vsak trenutek omogoča vpogled v identiteto konkretnega človeka, zaposlenega, delavke. Nekateri zanimivejši rezultati analize tako razkrivajo zakonski stan delavcev, pri čemer jih je imela družine le dobra polovica. Podatek, da je največ družin imelo med dva in pet otrok, postavlja pod vprašaj stereotipno razumevanje velikosti rudarskih družin. Pomenljiv je podatek, da so razmeroma visok delež med zaposlenimi predstavljale neporočene ženske. Gotovo pa so zelo izpovedne pogoste medkrajevne in meddeželne migracije zaposlenih delavcev, čeprav jih je dobršen del izviral iz domačega, velikovškega okraja in bližnjega štajerskega slovenjegraškega okraja. Pisanost priimkov, ki je za Mežiško dolino značilna še danes, gotovo v veliki meri izvira prav od leških delavcev, ki so se v dolino priselili za stalno.

⁴³ ŽU Prevalje, mrliška knjiga župnije Devica Marija na jezeru (1812–1855), ŠAM, mrliška knjiga župnije Devica Marija na jezeru (1856–1881).

VIRI IN LITERATURA

OBJAVLJENI VIRI

- DZ (Državni zakonik), 1889/127, Zakon o rudarskih bratovskih skladnicah z dne 28. julija 1889.
 RGB (Reichsgesetzblatt), 1854/146, Rudarski državni zakon z dne 23. maja 1854.

NEOBJAVLJENI VIRI

- ŠAM – Škofjski arhiv Maribor
 Mrliška knjiga župnije Devica Marija na jezeru (1856–1880).
 Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Ravne na Koroškem
Bruderlad-Matrikelbuch der Pensionsanspruchberechtigten ledigen und verehelichten Mitglieder beim Bergbau Liescha.
 ŽU – Župnijski urad Prevalje
 Mrliška knjiga župnije Devica Marija na jezeru (1812–1855).

LITERATURA

- Gestrin, Ferdo: Oris gospodarstva na Slovenskem v obdobju agrarne revolucije in prevlade manufakturne proizvodnje. *Kronika*, 17, 1969, št. 2, str. 65–71.
 Keber, Katarina: Bolnice in upravno-zdravstvena ureditev v Mežiški dolini na prelomu 19. stoletja. *Kronika*, 56, 2008, št. 2, str. 323–336.
 Keber, Katarina: Rudarske bratovske skladnice kot ena od prvih organiziranih oblik zdravstvenega in socialnega zavarovanja v habsburški monarhiji. *Kronika*, 59, 2011, št. 1, str. 47–56.
 Köstler, Hans Jörg: Die Familie von Rosthorn im Kärntner Eisenwesen des 19. Jahrhunderts mit besonderer Berücksichtigung der Werke in Prävali und in Buchscheiden. *Carinthia I*, 179, 1989, str. 289–338.
 Krivograd, Alojz: Železarna Prevalje 1835–1899. *Prispevki k zgodovini koroške krajine* (ur. Karla Oder in Večko Maksimiljan). Ravne na Koroškem : Koroški pokrajinski muzej, Enota Ravne na Koroškem, 2004, str. 49–69.
 Mlakar, Janez: *Leški premogovnik*. Maturitetna naloga. Ravne na Koroškem: Gimnazija, 1961.
 Mohorič, Ivan: *Industrializacija Mežiške doline*. Maribor : Založba Obzorja Maribor, 1954.
 Oder, Karla: Leše pred izkoriščanjem premoga. *Koroški fužinar*, 1989, št. 1, str. 16–18.
 Oder, Karla: Odkritje uporabe rjavega premoga pri pudlanju na Prevaljah in njegove posledice v Sloveniji. Predavanje na simpoziju Alpe-Adria »Eduard Fillafer« v Hütttenbergu 24.–27. junija 2010. V nemščini je objavljen na spletni strani <http://www.kleindenkmaeler.at>

- Seručnik, Miha: Accessove podatkovne zbirke kot zgodovinarjevo orodje. *Historični seminar 9* (ur. Katarina Šter in Mojca Žagar Karer). Ljubljana : Založba ZRC SAZU, 2011. V pripravi.
Srečno! Srečanje rudarjev leškega rudnika (ur. Hedvika Gorenšek, Andrej Grošelj, Jože Pavlinec, Alojz Pikalo). Leše : Kulturno umetniško društvo Leše, 1984.
 Šorn, Jože: Premogovniki in njihovi rudarji v obdobju 1848–1918. *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 8–9, 1968–1969, št. 1–2, str. 3–102.
 Šorn, Jože: Premogovništvo na slovenskem ozemlju do sredine 19. stoletja. *Zgodovinski časopis*, 18, 1964, str. 7–74.
 Šorn, Jože: *Začetki industrije na Slovenskem*. Maribor : Založba Obzorja Maribor, 1984.
 Uran, Stanko: Rudarstvo Mežiške doline. *Med Peco in Pohorjem, zbornik ob 20-letnici Ravenske gimnazije* (ur. Rajko Poberžnik). Maribor : Založba obzorja Maribor, 1965, str. 49–87.

S U M M A R Y

Workers of the coal mine at Leše near Prevalje in the 19th century

In its 120-year existence, the coal mine at Leše (Liescha) in Carinthia was the biggest coal mine in the Slovenian territory during the period 1835–1856 both in terms of production and the number of employees. Lignite from Leše was the primary source of energy that drove the production of the Prevalje (Präwali) ironworks (1835–1899), the largest and most advanced manufacturing establishment in the Slovenian provinces during the 1840s. Both establishments were owned by the English family Rosthorn and, in the spirit of the industrial revolution, the Prevalje ironworks was largely specialised in the production of rails. In addition to the blast furnace, which belonged to the state-of-the-art technology in metallurgy across the continental Europe, the Rosthorn family also introduced a major innovation in the heating technique: under the leadership of August Rosthorn and Joseph Schlegl, they changed the construction of furnaces and in 1840 invented a new way of using the Leše lignite in melting raw iron, which was a major breakthrough in the history of metallurgy.

After 1833 the Leše coal mine alone generated more than 50% of the total quantity of coal produced in the Slovenian territory, whereas in the 1840s it contributed as much as 78% of the total

coal production in the Slovenian provinces. Given that until 1863 Prevalje had no railway connection, the coal mine at Leše began to decline and its market shrank. As a result, the Leše coal mine gradually lost its primacy, turning into an establishment of provincial and even local importance. After 1856 the centre of coal mining production moved to the Zasavje region. Šorn's comparisons between the Slovenian parts of Carinthia and Styria on one hand and Carniola on the other show that in 1849–1854 Leše employed about one half of the total number of coal mine workers. After that, the percentage of miners from Leše gradually declined in comparison with the total number of miners from the entire Slovenian territory. In 1858 the Trieste Coal Company at Hrastnik and Dol began to catch up with Leše.

The civil register kept by the Leše miners' fraternal fund, which is most probably the oldest known and preserved central register of any miners' brotherhood relief fund in the Slovenian territory, contains the names of 991 members of the miners' fraternal fund. These were both single and married workers eligible for pension who became members of the fraternal fund between 1834 and 1919. The analysis of the civil register reveals to some extent the identity of male and female workers employed at the Leše coal mine. The preserved data, which have been entered into the database using the Microsoft Access software, offer an insight into the employees' place of origin, profession, social status and family conditions, as well as the years of their service and the reasons for their withdrawal from the relief fund.